

ALICJA MALINA

Zakład Psychologii Społecznej i Badań nad Młodzieżą
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Department of Social Psychology and Research on Youth
Institute of Psychology, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz
e-mail: alamalina@gmail.com

DOROTA SUWALSKA-BARANCEWICZ

Zakład Psychologii Społecznej i Badań nad Młodzieżą
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Department of Social Psychology and Research on Youth
Institute of Psychology, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz
e-mail: dsbarancewicz@ukw.edu.pl

Wzajemne przywiązanie partnerów i wsparcie a ich satysfakcja z życia na różnych etapach rozwoju rodziny

Attachment, Support and Satisfaction with Life of Partners in Different Stages of Family Development

Abstract. A bond between people should be treated as an important factor of development. The attachment style has a significant impact on our well-being and functioning in an intimate relationship. A healthy, safe attachment will lead to the feeling of happiness and sense of fulfilment. It is also associated with the ability to support others, and to cope with crisis situations. On the basis of literature analysis, the authors of the article assume that a person characterized by the secure attachment style will be more confident to explore the world and will derive more satisfaction from life. They will also be able to search for support in a difficult situation. The study involved 124 people (62 women and 62 men) involved in an intimate relationship, in one of the three phases of family development (average age: 33.3 years). The study used *Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych* (Attachment Style Questionnaire) by Mieczysław Plopa (2005b), *Skala Wsparcia Społecznego* (Social Support Scale) by Krystyna Kmieciak-Baran (1995) and Satisfaction With Life Scale (SWLS) as adapted by Zygfried Juczyński (2001). The study showed the importance of social support and anxious-ambivalent attachment style for life satisfaction.

Keywords: attachment, social support, satisfaction with life, family.

Słowa kluczowe: przywiązanie, wsparcie, satysfakcja z życia, rodzina.

WPROWADZENIE

Przywiązanie partnerów w relacji intymnej stanowi niezmiernie ważny czynnik ich rozwoju. Wykształcone w okresie wczesnego dzieciństwa

modele przywiązania, które w czasie dorosłości konstrytuują się i przeobrażają, stanowią wzorzec wchodzenia w relacje społeczne. Jednocześnie można powiedzieć, że sposób, w jaki dorosły przywiązuje się do partnera w relacji, stanowi

o jego dalszym rozwoju. Związek może zatem być potencjalnym obszarem wzrostu, jak i ograniczać rozwój partnerów, którzy w relacji czują się niepewnie.

Przywiązanie określane jest jako długotrwała, emocjonalny związek z konkretną osobą (Schaffer, 2007), a przejawiany styl przywiązania generalnie wiąże się z jakością związku (Mikulincer, Nachshon, 1991, za: Kuczyńska, 1998) oraz stanowi predyktor cierpianej przez partnerów satysfakcji z relacji (Aronson, Wilson i Akert, 2006). Zdrowe – bezpieczne – przywiązanie będzie znacząco wpływać na poziom rozwoju jednostki, ponieważ stymuluje ono do nawiązywania relacji i pozwala eksperymentować z emocjami i zachowaniami. Przywiązanie pozabezpieczne działa hamująco na rozwój, gdyż lęk, cechujący osoby charakteryzujące się tym stylem przywiązania, ogranicza swobodne funkcjonowanie i korzystanie z całego repertuaru potencjalnych zachowań (Salovy, Sluyter, 1999).

Dotychczasowe badania w obszarze relacji przywiązaniowych wskazują, że dorośli o bezpiecznym stylu przywiązania postrzegają świat jako źródło satysfakcji (Franken, 2005). Osoby o stylach pozabezpiecznych (lękowo-ambivalentnym i unikającym) tworzą mniej satysfakcjonujące związki, gdyż dochodzi u nich do zaprzeczania własnej potrzeby więzi i nie potrafią one zaufać partnerowi (Waters i in., 1995, za: Wojciszke, 2005). Bezpiecznie, ufnie przywiązane jednostki posiadają zdolności do funkcjonowania zwiększającego szansę na powodzenie w związku i poczucie zadowolenia partnerów. W przeciwieństwie do nich jednostki o niepewnych wzorcach więzi mogą częściej doświadczać trudności w bliskim związku.

Percepcja związku jako bardziej szczęśliwego oraz trwałego jest większa w związkach, w których partnerzy są do siebie przywiązani bezpiecznie (Weiss, Levy i in., 1998, za: Rostowski, 2003). Partnerzy o bezpiecznym stylu przywiązania charakteryzują się także sprzyjającymi dobrej adaptacji zachowaniami partnerskimi, takimi jak: większa ustepliwość, kooperatywność, wrażliwość, uczuciowość, otwartość i konstruktywna komunikacja. Osoby o tak ukształtowanym stylu przywiązania z ła-

twością nawiązują intymne relacje, nie boją się być zależnym od partnera, a siebie i innych postrzegają jako godnych miłości i wartościowych. Są empatyczne i otwarte, angażują się w swój związek, cechują się pozytywnym stylem komunikacji i tendencją do rozwiązywania problemów oraz sytuacji konfliktowych. Jednostki przywiązane w sposób lękowo-ambivalentny wyrażają przekonanie, że ich partner nie jest gotowy angażować się w bliskie relacje, co jest powodem ich zdenerwowania i wzmożonej chęci bycia w bliskości. Nadmiernie niepokoją się o trwałość związku z partnerem. Ich relacje często przepełnione są konfliktami, zazdrością, zanikiem romantyzmu. Styl unikający charakteryzuje się natomiast stroniem od partnera relacji, brakiem zaangażowania w związek, nieumiejętnością wspierania bliskiej osoby. Jednostki o tak ukształtowanym stylu nie wykazują potrzeby bliskości i drażni je poczucie współzależności, dlatego też w bliskich relacjach odczuwają dyskomfort, z obawą traktują intymność, są zdystansowane. Trudność sprawia im bycie blisko z drugim człowiekiem (Hazan, Shaver, 1987; Feeney, Noller, 1990; Simpson, 1990; Bartholomew, Horowitz, 1991; Fitzpatrick, Fey, Segrin, Schiff, 1993; Kirkpatrick, Davis, 1994; Kobak, Duemmler, 1994; Simpson, Rholes, Phillips, 1996; Feeney, 1999; Feeney, Noller, Roberts, 2000; Cobb, Davila, Bradbury, 2001; Mikulincer, Florian, Cowan, Cowan, 2002; Kerr, Melley, Travea, Pole, 2003; Mikulincer, Shaver, 2007; Davila, Kashy, 2009).

Wskazuje się również na znaczenie stylu przywiązania partnerów dla sposobu udzielania sobie przez partnerów wzajemnego wsparcia rozumianego jako pomoc dostępna dla jednostki w sytuacjach trudnych, stresowych (Kmieciak-Baran, 1995).

Teoria przywiązania podkreśla znaczenie wsparcia i uzyskiwania opieki w rozwoju zaufania, bezpieczeństwa i bliskości w związku intymnym, a poprzez różnice w stylach przywiązania wpływa na charakter wymiany wsparcia między partnerami (Collins, Feeney, 2000). Kształtowane od najmłodszych lat modele własnej osoby oraz innych ludzi wyznaczają specyficzne reakcje jednostki w procesie dotyczącym

sposobu postrzegania i dawania wsparcia oraz oczekiwań i przekonań na temat możliwości jego uzyskania (Davila, Kashy, 2009). Zgodnie z nimi osoby, które posiadają pozytywnie skonsolidowany model siebie oraz innych ludzi, postrzegają innych jako gotowych udzielić wsparcia i nieść pomoc w trudnej sytuacji, a siebie jako wartych otrzymania wsparcia i chętnie go poszukujących. Negatywnie ukształtowane modele własnej osoby i innych dotyczą pesymistycznych przekonań i oczekiwań dotyczących daremności poszukiwania pomocy, niskiej dostępności źródeł wsparcia oraz postrzegania siebie w kategoriach niezasługiwania na nie (Bartholomew, Horowitz, 1991; Brennan, Clark, Shaver, 1998; Mikulincer, Shaver, 2007).

W literaturze przedmiotu wyróżnia się następujące rodzaje wsparcia: emocjonalne (obejmuje komunikaty werbalne i niewerbalne typu: „kocham cię”), wartościujące (dawanie jednostce komunikatów typu: „wiele dla mnie znaczysz”), instrumentalne (dostarczanie konkretnej pomocy, np. pożyczanie pieniędzy), informacyjne (udzielenie pomocnych rad, informacji, które mogą okazać się cenne w rozwiązywaniu problemów) (Kmieciak-Baran, 1995).

Zgodnie z badaniami osoby bezpiecznie przywiązane do partnera aktywnie działają w kierunku poprawy jego dobrostanu oraz modyfikują sposób udzielania wsparcia partnerowi w zależności od sytuacji, w przeciwieństwie do reprezentantów pozostałych stylów przywiązania, którzy biernie czekają na okazanie przez partnera wsparcia (Simpson, 2002).

Z powyższych rozważań wynika, że styl przywiązania oraz wsparcie udzielane sobie wzajemnie przez partnerów powinny oddziaływać na odczuwaną przez nich satysfakcję ze wspólnego życia we wszystkich jego etapach. Satysfakcja z życia, rozumiana tu jako ogólna ocena jakości życia odniesiona do wybranych przez siebie kryteriów (Juczyński, 2001), będzie zatem zmienną modyfikowaną przez wspomniane przywiązanie do partnera oraz uzyskiwane od niego wsparcie. Wobec odczuwanych współcześnie trudności związanych z realizacją podstawowych ról i zadań rozwojowych otaczanie się osobami, które stanowią dla jednostki źródło wsparcia i bezpieczną bazę do eksploracji alter-

natywnych sposobów funkcjonowania, wydaje się niezmiernie ważne.

Zgodnie z założeniami teorii przywiązania modele własnej osoby oraz innych osób krystalizują się w wyniku jakości sprawowanej nad dzieckiem rodzicielskiej opieki i mają tendencję do tworzenia trwałej reprezentacji sposobu funkcjonowania w dorosłości i budowania związków intymnych z innymi (Doherty, Feeney, 2004; Brumbaugh, Fraley, 2006). Jednakże ukształtowane przywiązanie w dorosłym życiu może ulec zmianom, zwłaszcza w wyniku stresujących zdarzeń (Scharfe, Bartholomew, 1994; Crowell, Treboux, Waters, 2002). Wśród czynników wywołujących zmiany w strukturze więzi znajdują się ważne i emocjonalne wydarzenia życiowe, takie jak: ślub, rozwód, śmierć bliskiego członka rodziny, doświadczenia wyniesione z poprzednich związków, bycie ofiarą przemocy czy też zaburzenia osobowości (Feeney, Peterson, Gallois, Terry, 2000). Dlatego też style więzi mogą zmieniać się z ufnych w nieufne i odwrotnie (Guerrero, 2007).

Pomimo względnej trwałości style przywiązania przejawiają plastyczność w odpowiedzi na życiowe doświadczenia. U osób początkowo ufnie przywiązanych do partnera negatywne przeżycia, takie jak odrzucenie przez niego, krytyka, dezaprobata z jego strony, wreszcie separacja, mogą przyczynić się do zmiany więzi w pozabezpieczną. W przypadku osób niepewnie przywiązanych doświadczenie bezpiecznej więzi z partnerem, pozytywne relacje z nim bądź efektywna terapia pary mogą korzystnie wpłynąć na zmianę wzorca więzi w kierunku pozytywnym (Mikulincer, Shaver, 2007). Zatem stale aktualizowane oczekiwania i przekonania dotyczące samego siebie i innych ludzi w wyniku aktualnych przeżyć i nowych doświadczeń reorganizują reprezentację przywiązania.

Dotychczasowe badania wskazują na znaczenie stylu przywiązania oraz wsparcia dla jakości relacji partnerskiej. W badaniach Janowski (2015) realizowanych na grupie 179 studentów z wykorzystaniem Kwestionariusza Stylów Przywiązania (Płopa, 2005) wykazano, że określona forma związku nie gwarantuje satysfakcji lub braku satysfakcji z relacji. Autorka wskazuje natomiast na znaczenie stylu

przywiązania dla funkcjonowania w bliskich intymnych relacjach. Osoby o bezpiecznym stylu przywiązania są przekonane, że są w stanie stworzyć związek wysokiej jakości, charakteryzujący się wysokim poziomem satysfakcji, zaufaniem, lojalnością, zrozumieniem i wsparciem (Jankowiak, 2015). Z kolei z badań dotyczących zależności między stylem przywiązania partnerów a intymnością, namiętnością i zaangażowaniem w związek, realizowanych z użyciem Kwestionariusza Stylów Przywiązania (Plopa, 2005) na grupie 59 par wynika, że zarówno bezpieczny, jak i unikający styl przywiązania korelują istotnie z wszystkimi trzema składowymi miłości: namiętnością, zaangażowaniem oraz intymnością, wpływając istotnie na jakość związku narzeczeńskiego (Juroszek, Haberla, Kubeczko, 2012). Z kolei wyniki badań przeprowadzonych na grupie 31 par z użyciem kwestionariusza Stylów Przywiązania (Plopa, 2005) mające na celu sprawdzenie zależności pomiędzy stylami przywiązania reprezentowanymi przez partnerów, podatnością na zarażanie się emocjami i satysfakcją ze związku, wykazały, że u obojga partnerów satysfakcji ze związku sprzyjają czynniki, takie jak: większa satysfakcja partnera, bezpieczny styl przywiązania tak własny, jak i partnera oraz podatność obojga na zarażenie miłością i pozytywnymi emocjami (Wróbel, Ledwoń, 2008).

Przytoczone badania, dowodzące zależności między zmiennymi takimi jak style przywiązania czy wsparcie a jakość związków nie uwzględniają jednak istotnej, zdaniem autorek, dynamiki relacji partnerskiej na przestrzeni poszczególnych etapów rozwoju rodziny.

Funkcjonowanie w rolach rodzinnych również podlega ewolucji w czasie. Satysfakcja z życia i relacji partnerskiej, które nieodłącznie są ze sobą związane, będzie uzależniona od etapu rozwoju, w którym znajduje się rodzina. Większość badań potwierdza, że można powiązać zmianę poziomu satysfakcji z życia z funkcjonowaniem w poszczególnych fazach cyklu rozwoju rodziny. Bogdan Wojciszke (2004) przedstawia zmiany, jakie zachodzą w poziomie satysfakcji z małżeństwa na przestrzeni cyklu rozwoju rodziny. Autor powołuje się na badania przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii

i przedstawia następujące wnioski: W pierwszej fazie cyklu rozwojowego rodziny satysfakcja z małżeństwa jest wysoka. Początkowo wysoki poziom satysfakcji z małżeństwa bardzo szybko ulega silnemu obniżeniu. Tendencja ta często jest wiązana z przyjściem na świat dzieci. Małżonkowie (a w szczególności żony), pochłonięci opieką nad niemowlęciem, mają o wiele mniej czasu dla siebie wzajemnie, jak i każdy dla samego siebie. Obniżenie satysfakcji z małżeństwa w tym okresie można również tłumaczyć pogorszeniem się sytuacji finansowej rodziny. Kiedy rodzinie uda się już poradzić sobie z tymi trudnościami, poziom satysfakcji z małżeństwa wzrasta. Spadek zwykle odnotowuje się aż do momentu, kiedy dzieci zaczynają wchodzić w wiek dorastania (Braun-Gałkowska, 1992).

W niniejszym opracowaniu na potrzeby zrealizowanych badań użyto następującej klasyfikacji etapów rozwoju rodziny: narzeczeństwo (od poznania się do ślubu lub do momentu podjęcia decyzji o wspólnym życiu), etap kształtowania się więzi małżeńskiej między dwojgiem ludzi (do momentu narodzin ich pierwszego dziecka), rozbudowywanie i rozwój postaw rodzicielskich (do momentu osiągnięcia przez dzieci dojrzałości), etap wzajemnego partnerstwa rodzinnego (rodzice mieszkający z samodzielnymi i samowystarczalnymi dziećmi), etap pustego gniazda (po opuszczeniu domu przez dzieci) (Laskowski, 1987, za: Harwas-Napierała, Trempała, 2005). Większość rodzin przechodzi przez wymienione uniwersalne stadia rozwojowe. Z badań CBOS prezentowanych w czerwcu 1999 roku wynika, że ogólnie większa część małżeństw deklaruje wysoki bądź umiarkowany poziom satysfakcji z małżeństwa (Plopa, 2005a). Satysfakcja z życia Polaków systematycznie wzrasta. Obecnie prawie dwie trzecie małżonków (61%) to ludzie bardzo zadowoleni ze swojego związku, a raczej zadowolonymi z małżeństwa określa się 28% tej grupy badanych. Wśród najważniejszych korelatów poczucia satysfakcji z życia, w tym z małżeństwa, badani wymieniają stabilną sytuację materialną i postrzeganie swoich perspektyw na przyszłość (http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_004_16.PDF, dostęp: 6.03.2017).

Badania wskazują, że nadal dość ważne, zwłaszcza dla młodych, są wartości afiliacyjne

(życie rodzinne, przyjaźń), a rodzinę uznaje się za najwyższą wartość (Szafraniec, 2011; Malina, 2014). W warunkach wzrastającej konkurencji międzyosobniczej bliska relacja z partnerem nabiera wyjątkowego znaczenia. Można zatem przypuszczać, że mimo zmian w zakresie funkcjonowania współczesnych dorosłych, dla czerpania ogólnej satysfakcji z życia ogromne znaczenie będzie miała relacja z podstawowym obiektem przywiązania w dorosłości – z partnerem w związku intymnym. Jednocześnie, wobec doświadczanych współcześnie powszechnie trudności w realizacji zadań rozwojowych, dla czerpania satysfakcji z życia i wypełniania owych zadań, szczególnie istotne powinno być uzyskiwane wsparcie społeczne i wsparcie uzyskiwane od partnera.

PROBLEM I CEL BADAŃ

Przeobrażenia świata społecznego skutkują zmianami w zakresie funkcjonowania w rolach rodzinnych i zawodowych. Modyfikacji ulegają także modele ról związanych z płcią, które mają znaczenie dla małżeństwa. Wzrastająca liberalizacja w zakresie życia seksualnego, planowania rodzicielstwa i wychowywania dzieci czy też wyboru formy związku, wpływają na kreowanie nowych wzorców życia. Analiza zmian zachodzących w kulturze zachodnioeuropejskiej wskazuje na obniżenie jakości małżeństwa, wzrastającą liczbę rozwodów i wzrost zainteresowania kohabitacją (Kwak, 2005; Janicka, 2006; Slany, 2008). Narażają one relacje partnerów na funkcjonowanie w warunkach ciągłej konkurencji, a jednocześnie podkreślają znaczenie wsparcia społecznego wobec odczuwania trudności związanych z realizacją podstawowych zadań rozwojowych.

Celem zrealizowanych badań było poznanie związku pomiędzy reprezentowanym przez partnerów na różnych etapach rozwoju rodziny stylem przywiązania do partnera oraz poziomem uzyskiwanego wsparcia a poziomem ich satysfakcji z życia. Badanie pozwoli na zweryfikowanie hipotezy o istnieniu różnic w relacji między zmiennymi w zależności od fazy rozwoju rodziny.

HIPOTEZY

Postawiono następujące hipotezy badawcze:

H1: Istnieje związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a reprezentowanym przez nich stylem przywiązania. Im bardziej bezpieczny styl przywiązania, tym wyższa satysfakcja z życia partnerów;

H2: Istnieje związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a poziomem otrzymywanego wsparcia na poszczególnych wymiarach. Im wyższy poziom otrzymywanego wsparcia, tym wyższy poziom satysfakcji z życia partnerów;

H3: Relacja między stylem przywiązania i wsparciem a odczuwaną satysfakcją z życia jest różna w zależności od etapu rozwoju rodziny.

BADANE ZMIENNE I SPOSÓB ICH POMIARU

Zmienna zależna

W badaniach zastosowano metodę kwestionariuszową. Do pomiaru zmiennej zależnej satysfakcji z życia użyto Skali Satysfakcji z Życia w adaptacji Zygryda Juczyńskiego (2001), która określa poziom zadowolenia badanych z ich bieżącej sytuacji życiowej. Wykorzystana adaptacja Skali Satysfakcji z Życia zawiera pięć twierdzeń, do których badani mają przypisać punkty od 1 do 7, gdzie 1 oznacza „zupełnie się nie zgadzam”, a 7 „całkowicie się zgadzam”. Suma punktów przypisanych do wszystkich twierdzeń stanowi o poziomie satysfakcji z życia osoby badanej. Wskaźnik rzetelności SWLS (*alfa* Cronbacha) ustalony w badaniu 371 osób okazała się zadowalający (.81). Stabilność pomiaru diagnozowana na próbie 30 osób w odstępie sześciu tygodni wynosi .86.

Zmienne niezależne (styl przywiązania oraz wsparcie) mierzono odpowiednio Kwestionariuszem Stylów Przywiązania Mieczysława Płopy (2005b) oraz Skalą Wsparcia Społecznego Krystyny Kmicik-Baran (1995).

Wyróżniono trzy poziomy zmiennej styl przywiązania: styl bezpieczny (B), styl lękowo-ambiwalentny (LA) oraz styl unikowy (U). Ska-

ła składa się z 24 twierdzeń, do których osoba badana ustosunkowuje się, zakreślając kółkiem cyfrę na siedmiostopniowej skali, określającą stopień, w jakim zgadza się z danym stwierdzeniem, bądź też nie zgadza się. Kwestionariusz zawiera trzy podskale, odpowiadające stylom przywiązania: bezpiecznemu (np. „łatwo jest mi być czułą/czułym w stosunku do partnera/partnerki”), lękowo-ambiwalentnemu (np. „często martwię się, że mój partner/moja partnerka nie będzie chciał/chciała ze mną być”) i unikowemu (np. „nie czuję się dobrze, gdy mój partner/partnerka stara się być bardzo blisko mnie”). Wyniki surowe każdej ze skal mieszczą się w granicach 8–56 punktów, które następnie zamieniane są na steny. Steny 1–2 świadczą o bardzo niskich wynikach; steny 3–4 o niskich wynikach; steny 5–6 o przeciętnych wynikach; steny 7–8 o wysokich wynikach, a steny 9–10 świadczą o bardzo wysokich wynikach. Rzetelność wymiarów kwestionariusza wynosi: dla bezpiecznego stylu przywiązania: .91, dla lękowo-ambiwalentnego stylu przywiązania: .78, a dla unikowego stylu przywiązania: .80. Powyższe wyniki rzetelności dla poszczególnych podskal wskazują, że Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych to narzędzie wiarygodne, spełniające powszechnie stosowane kryteria metodologiczne.

Skala Wsparcia Społecznego (Kmieciak-Baran, 1995) służy do badania rodzaju i siły wsparcia, jakie jednostka otrzymuje od określonych grup społecznych, w tym od partnera. Narzędzie SWS składa się z 24 twierdzeń mierzących cztery rodzaje wsparcia: emocjonalne (obejmuje komunikaty werbalne i niewerbalne typu: „kocham cię”), wartościujące (dawanie jednostce komunikatów typu: „wiele dla mnie znaczysz”), instrumentalne (dostarczanie konkretnej pomocy, np. pożyczanie pieniędzy), informacyjne (udzielnie pomocnych rad, informacji, które mogą okazać się cenne w rozwiązywaniu problemów). Rzetelność narzędzia wyliczona dla kilku prób, wśród nich na grupie studentów różnych uczelni i różnych kierunków, za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana-Browna okazała się dość wysoka, w granicach ,79–,89, i została uznana za ogólnie zadowalającą (Kmieciak-Baran, 1995).

Jako zmienną kontrolowaną potraktowano fazę rozwoju rodziny, w której znajdowały się osoby badane: narzeczeństwo, kształtowanie się więzi małżeńskiej, rozbudowywanie postaw rodzicielskich. Zastosowane metody stanowią wystandaryzowane kwestionariusze o wysokich wskaźnikach trafności i rzetelności.

Charakterystyka osób badanych

Przebadano 124 osoby (62 kobiety i 62 mężczyźni) pozostające w stałym związku, w jednej z trzech faz rozwoju rodziny: w fazie narzeczeństwa, w fazie kształtowania się więzi małżeńskiej między dwojgiem ludzi, w fazie rozbudowywania i rozwoju postaw rodzicielskich (Laskowski, 1987, za: Harwas-Napierała, Trempała, 2005). Osoby badane znajdowały się w różnej formie związku: narzeczeni (14,52%) (kohabitanci (17,74%), co razem daje 32,26%, oraz małżonkowie (67,74%). W grupie małżeństw znalazły się jednostki poślubione, mające prawnie usankcjonowany związek. Do grupy narzeczeństw zakwalifikowano osoby, które były zaręczone i nie mieszkaly ze sobą, natomiast narzeczeni mieszkający razem przed ślubem zostali zaklasyfikowani jako partnerzy kohabitujący przed ślubem (por. Janicka, 2006). Warunkiem uznania badanych za jednostki kohabitujące, zgodnie z definicją Trosta i Chechlińskiego, był fakt wspólnego zamieszkiwania bez prawnego usankcjonowania związku (Kwak, 2005; Trost, 1977, Chechliński, 1981, por. Janicka, 2006). Średnia wieku osób badanych wynosiła 33,79 lata (SD = 11,75).

Ze względu na ograniczoną liczbę osób badanych w pozostałych etapach rozwoju rodziny zrezygnowano z realizacji analiz w pozostałych fazach. Dobór próby miał charakter celowy, a kryterium doboru stanowiło przebywanie w związku intymnym. Osoby badane były zróżnicowane pod względem wykształcenia (podstawowe, zawodowe, średnie, wyższe) i większość badanych osób posiadała wykształcenie wyższe (45,16%) oraz średnie (43,55%). Wykształcenie zawodowe charakteryzowało 10,48% badanych, natomiast wykształcenie podstawowe posiadała tylko jedna osoba (0,81%). 58,12% badanych zamieszkiwało duże miasta (100–500 tys. mieszkańców), 29,84% respondentów mieszkało w mniejszych

miastach (10–100 tys. mieszkańców), natomiast 12,04% osób pochodziło ze wsi.

Procedura

Badanie zostało zrealizowane na w lutym i marcu 2013 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego i zachodniopomorskiego. Osoby badane otrzymywały zestaw narzędzi w wersji tradycyjnej papier-olówek. Badanie realizowane było indywidualnie i trwało około 30 minut. Badani zostali poinformowani o celu badania oraz o możliwości rezygnacji z udziału w badaniu. Osoby badane zostały zapewnione o anonimowości i wyłącznie naukowym charakterze badań. Wyłączono z nich niekompletnie wypełnione kwestionariusze.

wadzano w programie statystycznym Statistica 9.0.

Analizę rozpoczęto od przeprowadzenia statystyk opisowych badanych zmiennych (tabela 1).

Związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a reprezentowanym przez nich stylem przywiązania

W pierwszej kolejności przystąpiono do określenia związku między satysfakcją z życia odczuwaną przez partnerów a charakteryzującym ich stylem przywiązania. W tym celu użyto współczynnika korelacji r -Pearsona.

Tabela 1. Rozkład wyników (statystyki opisowe) dla zmiennych analizowanych w badaniu

Zmienna	Statystyki opisowe						
	N ważnych	Średnia	Mediana	Suma	Minimum	Maksimum	Odch.std
Wsparcie emocjonalne	124	23.59	24.50	2784	11.00	30.00	4.30
Wsparcie wartościujące	124	24.52	25.00	2893	14.00	30.00	3.51
Wsparcie instrumentalne	124	27.39	28.00	3232	14.00	30.00	3.13
Wsparcie informacyjne	124	24.94	25.00	2943	11.00	30.00	2.89
Wsparcie (ogółem)	124	100.44	103.50	11852	63.00	119.00	11.99
Satysfakcja z życia	124	23.92	24.00	2823	10.00	35.00	4.83
Lękowo-ambivalentny styl przywiązania	124	23.21	21.00	2739	8.00	55.00	10.97
Bezpieczny styl przywiązania	124	47.51	50.00	5606	12.00	56.00	8.13
Unikowy styl przywiązania	124	13.39	11.00	1580	7.00	49.00	7.84

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki

W ich celu weryfikacji w analizie ilościowej zebranych danych wykorzystano współczynnik korelacji r -Pearsona, testy różnic t -Studenta. Prezentowane analizy statystyczne przeprze-

Zachodzą istotne statystycznie związki między lękowo-ambivalentnym stylem przywiązania a satysfakcją z życia ($r = -.199$; $p = .027$). Okazało się, że wraz ze wzrostem nasilenia lękowo-ambivalentnego stylu przywiązania spada satysfakcja z życia osób badanych.

Tabela 2. Związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a reprezentowanym przez nich stylem przywiązania

Współczynnik korelacji <i>r</i> -Pearsona: styl przywiązania a satysfakcja; $p < .050$; $N = 124$	
	Satysfakcja z życia
Styl bezpieczny	.051
	$p = .573$
Styl lękowo-ambiwalentny	-.199
	$p = .027$
Styl unikowy	-.081
	$p = .372$

Źródło: opracowanie własne.

Związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a poziomem otrzymywanego wsparcia na poszczególnych wymiarach

Kolejnym krokiem było wskazanie związku między satysfakcją z życia odczuwaną przez partnerów a poziomem otrzymywanego przez nich wsparcia różnego rodzaju. W tym celu użyto współczynnika korelacji *r*-Pearsona.

Wyniki wskazują na istotne związki między poziomem uzyskiwanego wsparcia na każdym wymiarze a satysfakcją z życia. Innymi słowy wraz ze wzrostem uzyskiwanego wsparcia rośnie poziom odczuwanej z życia satysfakcji.

Najsilniejszy związek zaobserwowano między poziomem wsparcia wartościującego a satysfakcją z życia ($r = .268$; $p = .003$). Korelacje te są jednak słabe.

Relacja między stylem przywiązania i wsparciem a odczuwaną satysfakcją z życia w zależności etapu rozwoju rodziny

Poniższa tabela prezentuje związek między poziomem otrzymywanego wsparcia, przywiązania a satysfakcją z życia wśród par narzeczonych i małżeńskich nieposiadających dzieci.

Tabela 3. Związek między poziomem odczuwanej przez partnerów satysfakcji z życia a poziomem otrzymywanego wsparcia na poszczególnych wymiarach

Współczynnik korelacji <i>r</i> -Pearsona: wsparcie a satysfakcja; $p < .0500$; $N = 124$	
	SWLS
Wsparcie emocjonalne	.219
	$p = .015$
Wsparcie wartościujące	.268
	$p = .003$
Wsparcie instrumentalne	.233
	$p = .009$
Wsparcie informacyjne	.206
	$p = .022$

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4a. Relacja między stylem przywiązania i wsparciem a odczuwaną satysfakcją z życia w zależności od etapu rozwoju rodziny: narzeczeństwa i małżeństwa nieposiadające dzieci

Współczynnik korelacji r -Pearsona z $p < .05000$; N = 62	
	Satysfakcja z życia
Wsparcie emocjonalne	.338
	$p = .007$
Wsparcie wartościujące	.277
	$p = .029$
Wsparcie instrumentalne	.186
	$p = .148$
Wsparcie informacyjne	.235
	$p = .066$
Wsparcie (ogółem)	.305
	$p = .016$
Styl bezpieczny	-.003
	$p = .981$
Styl lękowo-ambiwalentny	-.338
	$p = .007$
Styl unikowy	-.169
	$p = .189$

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4b. Relacja między stylem przywiązania i wsparciem a odczuwaną satysfakcją z życia w zależności od etapu rozwoju rodziny: małżeństwa z dziećmi

Współczynnik korelacji r -Pearsona $p < .05000$; N = 62	
	Satysfakcja z życia
Wsparcie emocjonalne	.161
	$p = .211$
Wsparcie wartościujące	.282
	$p = .026$
Wsparcie instrumentalne	.311
	$p = .014$
Wsparcie informacyjne	.214
	$p = .095$
Wsparcie (ogółem)	.276
	$p = .030$
Styl bezpieczny	.107
	$p = .408$
Styl lękowo-ambiwalentny	-.06
	$p = .638$
Styl unikowy	-.0613
	$p = .636$

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli wynika, że występują istotne związki między poziomem wsparcia emocjonalnego ($r = .338$; $p = .007$) i wartościującego ($r = .277$; $p = .029$) a poziomem odczuwanej satysfakcji z życia oraz między nasileniem lękowo-ambiwalentnego ($r = -.338$; $p = .007$) stylu przywiązania a poziomem satysfakcji życia. Im wyższy poziom wsparcia emocjonalnego i wartościującego, tym wyższe zadowolenie z życia, natomiast im bardziej nasilony styl lękowo-ambiwalentny, tym niższe zadowolenie z życia wśród narzeczonych i małżeństw nieposiadających dzieci.

W tabeli 3b zaprezentowano wyniki korelacji r -Pearsona między stylem przywiązania i poziomem wsparcia a satysfakcją z życia wśród małżeństw posiadających potomstwo.

Wykazano istotne związki między poziomem wsparcia wartościującego ($r = .2818$; $p = .026$), instrumentalnego ($r = .311$; $p = .014$) oraz ogólnego ($r = .276$; $p = .030$) a poziomem satysfakcji z życia. Im wyższy był poziom wymienionych rodzajów wsparcia, tym wyższy był poziom odczuwanej przez partnerów satysfakcji.

PODSUMOWANIE

Zrealizowane w ramach badania analizy w ograniczonym stopniu potwierdziły znaczenie otrzymywanego wsparcia i stylu przywiązania dla odczuwanej satysfakcji z życia przez partnerów w różnych fazach rozwoju rodziny.

Badanie przeprowadzone na ogóle osób badanych dowiodło, że dla satysfakcji z życia znaczenie ma nasilenie lękowo-ambiwalentnego stylu przywiązania oraz poziom każdego rodzaju otrzymywanego wsparcia. O ile wraz ze wzrostem lękowo-ambiwalentnego stylu przywiązania satysfakcja z życia osób badanych malała, tak wraz ze wzrostem otrzymywanego wsparcia poziom odczuwalnej satysfakcji również wzrastał. Rezultaty te są zgodne z wynikami uzyskanymi przez innych badaczy, które wykazują, że niepokój przywiązaniowy związany jest z mniejszą zdolnością dawania i otrzymywania wsparcia, a także postrzegania jego źródeł (Kobak, Hazan, 1991; Collins, Feeney, 2000;

Davila, Kashy, 2009). Korespondują również z wynikami badań, zgodnie z którymi wysoki niepokój w związku sprzyja eskalacji konfliktów, co prowadzi do negatywnego postrzegania satysfakcji i bliskości płynącej z relacji (Campbell, Simpson, Boldry, Kashy, 2005), a także przeszkadza w podtrzymaniu zaangażowania (Mikulincer, Shaver, 2007).

Uzyskane wyniki korespondują również z potwierdzonymi w literaturze rezultatami badań, które wskazują, że wzajemne wsparcie wynikające z relacji może przyczynić się do poprawy samopoczucia partnerów bliskiej relacji lub je chronić i podtrzymywać (Sarason, Sarason, 1985; Cutrona, 1996). W przypadku bliskiego związku partnerskiego to najczęściej wspierający partner intymnej relacji stanowi ważne źródło wsparcia, zarówno spostrzeganego, jak i otrzymywanego, to on zapewnia poczucie bezpieczeństwa i komfortu (Hazan, Shaver, 1987; Dehle, Landers, 2005). Wsparcie społeczne jest jednym z czynników odpowiadających za sprzyjające zdrowie fizyczne, poczucie dobrostanu czy też satysfakcjonujące stosunki społeczne (Sarason, Sarason, Pierce, 1990). Jednostki otoczone osobami je wspierającymi cieszą się lepszym zdrowiem, skuteczniejszym radzeniem sobie w obliczu sytuacji trudnych czy też stresujących niż osoby, które doświadczają ograniczonego wsparcia (Baron, Cutrona, Hicklin, Russell, Lubaroff, 1990; Ryff, Singer, 2000; Friedman, 2008).

W rodzinach bezdzietnych istotne dla satysfakcji z życia jest wsparcie emocjonalne i wartościujące oraz lękowo-ambiwalentny styl przywiązania. W rodzinach, w których pojawia się dziecko, znaczenia nabiera wsparcie instrumentalne. Nie ma natomiast zależności między wsparciem emocjonalnym i żadnym ze stylów przywiązania a satysfakcją z życia. Zdaje się to wskazywać na fakt, iż niezależnie od stadium życia rodzinnego znaczące jest dla człowieka poczucie bycia ważnym i uzyskiwanie takiego potwierdzenia w najbliższej relacji. Wiedząc, że istnieje ktoś, kto wesprze ich w trudnej sytuacji, ludzie nabierają przekonania, iż są wartościowymi osobami. Postrzeganie braku możliwości uzyskania wsparcia wiąże się z lękiem oraz poczuciem osobistej niewystarczalności. Nato-

miast wysoki poziom postrzeganego wsparcia powiązany jest z percepcją siebie jako osoby skutecznej, co z kolei wiąże się z większymi możliwościami adaptacyjnymi (Sarason, Pierce, Shearin, Sarason, Waltz i Poppe, 1991).

Gdy pojawiają się dzieci, dodatkowego znaczenia nabiera również wsparcie instrumentalne, czyli świadczenie konkretnej pomocy danej osobie. Obowiązki domowe, wychowywanie i opieka nad dziećmi, niejednokrotnie połączone z aktywnością zawodową, są obciążające i stają się źródłem napięcia i frustracji, dlatego czasem najzwyczajsze gesty względem drugiej osoby są bardzo wspierające. Gdy przychodzi na świat dziecko, spada znaczenie więzi emocjonalnej między partnerami, na co dowodem jest brak zależności między stylem przywiązania a satysfakcją odczuwaną z życia oraz między wsparciem emocjonalnym uzyskiwanym od partnera a satysfakcją z życia. W kontekście wcześniejszych badań można stwierdzić, że zmienia się zatem charakter związków między partnerami w związku intymnym.

Prezentowane badania, pomimo cennych walorów naukowych, mają także pewne ograniczenia. Jedno z nich dotyczy ograniczonej możliwości generalizowania wyników badań na całą populację. O zawężonej możliwości generalizowania wyników przesądza również celowy dobór osób do grupy badanej: były to osoby pozostające związku. Przeprowadzenie badań w lepiej ustrukturyzowanej grupie, uwzględniającej większą liczbę osób, znajdujących się w różnych formach związku oraz w różnych okresach rozwojowych, mogłoby dostarczyć bardziej precyzyjnych informacji o naturze związku partnerów, jego jakości i złożoności jej uwarunkowań.

Ponadto badanie opierało się na typologii stylów przywiązania, obecnie wskazuje się jednak, że bardziej rzetelnych pomiarów dostarczają wymiary, a nie style przywiązania. Współczesne analizy taksometryczne przeprowadzone na wielu próbach sugerują, że zmiany w przywiązaniu w sposób najpełniejszy można przedstawić na wymiarach, a nie za pomocą stosowanych wcześniej kategorii (Fraley, Brennan, Waller, 2000). Próby zaklasyfikowania ludzi do określonych kategorii na podstawie ich odpo-

wiedzi zawsze wpływają na dokładność pomiaru i obniżenie mocy statystycznej.

Prezentowane badania w dużej mierze zrealizowane zostały w schemacie korelacyjnym. Pozwoliło to na wykrycie istotnych związków między analizowanymi zmiennymi oraz predykcję jednej zmiennej na podstawie drugiej. Jednak badania korelacyjne uniemożliwiają wnioskowanie przyczynowo-skutkowe (Sierau, Herzberg, 2012). W przyszłości bardzo cenne byłoby przeprowadzenie badań, które wskazałyby strukturę zależności przyczynowych i wpływ określonych zmiennych na jakość funkcjonowania partnerów w związku.

Zrealizowane badania miały charakter badań pilotażowych. Duża homogeniczność próby nie pozwoliła jednak na dokonanie pogłębionych analiz z uwzględnieniem funkcjonowania osób badanych we wszystkich fazach rozwoju rodziny. Zrozumienie mechanizmów kierujących kształtowaniem się małżeńskiej satysfakcji w kontekście więzi przywiązaniowej oraz udzielanego sobie przez partnerów wsparcia może być tu w związku z powyższym ograniczone.

Według niektórych badaczy teoria przywiązania mogłaby zostać włączona w szersze ramy koncepcji systemowej (Kobak, Deummler, 1994; Erdman, Caffery, 2003), ponieważ zachowania ludzi w rodzinnych kontekstach ukazują rozwój i dynamikę stylów przywiązania. Mogą one zmieniać się, gdy partnerzy nabywają nowych doświadczeń, konfrontują się z coraz to nowszymi zadaniami i wymaganiami (Davila, Karney, Bradbury, 1999). Dlatego też w przyszłych badaniach analizujących znaczenie więzi przywiązaniowej dla różnych aspektów funkcjonowania człowieka cenne byłoby odniesienie się do teorii systemowej. W celu pełniejszego zrozumienia relacji w związkach partnerskich uwzględnienie specyfiki procesu interakcji partnerów, a nie tylko właściwości indywidualnych każdego z nich (Rutter, 1983; Fincham, 1994), może pomóc w precyzyjniejszym zrozumieniu dynamiki rodziny (Robins, Caspi, Moffitt, 2000) i umożliwi wieloaspektowe spojrzenie na rozwój związku (Akister, Reibstein, 2004).

W przyszłych badaniach nad satysfakcją z życia w obszar eksploracji warto byłoby włączyć również inne zmienne, jak na przykład:

funkcjonowanie związku, osobowość partnerów (Rostowski, 1987; Robins i in., 2000), stan zdrowia (Kööts-Ausmees, Realo, 2016; Fergusson, McLeod, Horwood, Swain, Chapple, Poulton, 2015), status ekonomiczny (Schoen, Astone, Rothert, Standish, Kim, 2002; Szlendak, 2010; Szeroczyńska, 2012; Haid, Seiffge-Krenke, 2013), gdyż, jak wskazuje literatura specjalistyczna, są to czynniki, które mogą modyfikować jakość życia i satysfakcję z niego płynącą.

Badacze coraz częściej zwracają uwagę na konieczność uwzględnienia interakcji między partnerami w analizie jakości ich funkcjonowania w związku i satysfakcji z niego płynącej (Robins, Caspi, Moffitt, 2000), ponieważ członkowie diady nie tylko indywidualnie, ale także wspólnie kształtują swoją relację (Rutter, 1983; por. Harwas-Napierała, 2006). Jak podkreśla Fincham (1994), dopiero od niedawna poza zmiennymi interpersonalnymi w analizie uwzględnia się zmienne intrapersonalne, co ma pozytywne znaczenie dla pełniejszego zrozumienia natury związków partnerów. Badacze zwracają uwagę także na znaczenie różnic płciowych dla jakości związku, zauważając fakt, iż w wielu badaniach specyfika płciowa została pominięta. Bernard zaproponował rozróżnienie koncepcji „jej” i „jego” małżeństwa, wskazując przy tym na jakościowo różne doświadczanie

relacji małżeńskich przez kobiety i mężczyzn (Bernard, 1975, za: Faulkner, Davey, Davey, 2005). Dlatego też w celu pełniejszego zrozumienia i wyjaśnienia jakości funkcjonowania związków w przyszłych badaniach warto byłoby uwzględnić zarówno zmienne indywidualne, podmiotowe, które związane są z określonymi cechami każdego z partnerów, jak i zmienne relacyjne, wyznaczone wspólnymi, wzajemnymi interakcjami partnerów.

Także teoria współzależności w bliskich związkach (Holmes, 2002; por. Wojciszke, 2005) odwołuje się do wzajemnych interakcji partnerów. Zakłada, że spostrzeganie i zachowanie jednego partnera nie są niezależne od drugiego partnera, lecz wzajemnie ze sobą powiązane (Kelley, Thibaut, 1978), i partnerzy wpływają obustronnie na swoje reakcje (Kenny, Ledermann, 2010; Loeys, Molenberghs, 2013). Model wynikający z tej teorii, zakładający naturalność wzajemnych oddziaływań partnerów, przeznaczony jest do badania współzależności w ramach relacji międzyludzkich. Bywa on wykorzystywany w badaniu par systemu rodzinnego, w tym związków romantycznych, diady matka–dziecko czy też rodzeństwo (Knabb, Vogt, 2011). Perspektywa ta stanowi możliwość lepszego określenia jakości relacji między partnerami (Braun-Gałkowska, 1992; Janicka, 2006).

BIBLIOGRAFIA

- Akister J., Reibstein J. (2004), Links between attachment theory and systemic practice: some proposals. *Journal of Family Therapy*, 26, 2–16.
- Aronson E., Wilson T., Akert R. (2006), *Psychologia społeczna*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Baron R.S., Cutrona C.E., Hicklin D., Russell D.W., Lubaroff D.M. (1990), Social support and immune function among spouses of cancer patients. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (2), 344–352.
- Bartholomew K., Horowitz L.M. (1991), Attachment styles among young adults: a test of four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226–244.
- Braun-Gałkowska M. (1992), *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Brennan K., Clark C., Shaver P. (1998), Self-report measurement of adult attachment. W: J.A. Simpson, W.S. Rholes (eds.), *Attachment theory and close relationships* (46–76). New York: Guilford Press.
- Bumbaugh C.C., Fraley R.C. (2007), *Personal Relationships*, 14, 513–530.
- Campbell L., Simpson J.A., Boldry J., Kashy D.A. (2005), Perceptions of conflict and support in romantic relationships: The role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 510–531.
- Cobb R.J., Davila J., Bradbury T.N. (2001), Attachment security and marital satisfaction: the role of positive perceptions and social support. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 (9), 1131–1143.

- Collins N.L., Feeney B.C. (2000), A safe haven: An attachment theory perspective on support-seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1053–1073.
- Crowell J. A., Treboux D., Waters E. (2002), Stability of attachment representation: The transition to marriage. *Developmental Psychology*, 38(4), 467–479.
- Cutrona C.E. (1996), *Social support in couples*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Davila J., Karney B.R., Bradbury T.N. (1999), Attachment change processes in the early years of marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 783–802.
- Davila J., Kashy D.A. (2009), Secure Base Processes in Couples: Daily Associations Between Support Experiences and Attachment Security. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 76–88.
- Dehle C., Landers J.E. (2005), You can't always get what you want, but can you get what you need? Personality traits and social support in marriage, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(7), 1051–1076.
- Doherty N.A., Feeney J.A. (2004), The composition of attachment networks throughout the adult years. *Personal Relationships*, 11, 469–488.
- Erdman P., Caffery T. (eds.) (2003), *Attachment and family systems*. New York, Hove: Brunner-Routledge.
- Feeney J.A., Noller P. (1990), Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 281–291.
- Feeney J.A. (1999), Attachment, caregiving, and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 3, 401–416.
- Feeney J.A., Noller P., Roberts N. (2000), Attachment and close relationships. W: C. Hendrick, S.S. Hendrick (eds.), *Close relationships: A sourcebook* (184–201). Thousand Oaks, London: Sage Publication.
- Feeney J.A., Peterson C., Gallois C., Terry D.J. (2000), Attachment style as a predictor of sexual attitudes and behavior in late adolescence. *Psychology & Health*, 14(6), 1105–1122.
- Fergusson D.M., McLeod G.F.H., Horwood L.J., Swain N.R., Chapple S., Poulton R. (2015), Life satisfaction and mental health problems (18 to 35 years). *Psychological Medicine*, 45(11), 2427–2436.
- Fincham F.D. (1994), Cognition in marriage: Current status and future challenges. *Applied and Preventive Psychology*, 3, 185–198.
- Fitzpatrick M.A., Fey J., Segrin C., Schiff J.L. (1993), Internal working models of relationships and marital communication. *Journal of Language and Social Psychology*, 12, 103–131
- Fraley R.C., Waller N.G., Brennan K.A. (2000), An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 350–365.
- Franken R. (2005), *Psychologia motywacji*. Gdańsk: GWP.
- Friedman H.S. (2008), *Osobowość. Jak żyć w harmonii ze światem i ludźmi*. Gdańsk: GWP.
- Guerrero L.K. (2007), Making a love connection. Styles of love and attachment. W: L.K. Guerrero, P.A. Andersen, W.A. Afifi, P.A. Andersen (eds.), *Close Encounters: Communication in Relationships* (115–139), Sage Publication.
- Haid M.L., Seiffge-Krenke I. (2013), Effects of (un)employment on young couples' health and life satisfaction. *Psychology & Health*, 28(3), 284–301.
- Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.) (2005), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia*. Warszawa: PWN.
- Hazan C., Shaver P. (1987), Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- Jankowiak B. (2015), Związki partnerskie studentów. Jakość i trwałość a elementy struktury formalnej oraz uwarunkowania rodzinne relacji intymnych. *Studia Edukacyjne*, 35.
- Juroszek W., Haberla O., Kubiczek W. (2012), Zależności między stylami przywiązania a intymnością, namiętnością i zaangażowaniem u narzeczonych. *Kwartalnik Naukowy*, 10(12).
- Juczyński Z. (2001), *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: PTP.
- Kaźmierczak M., Płopa M. (2006), Style przywiązaniowe partnerów a jakość komunikacji w małżeństwie. *Psychologia Rozwojowa*, 4, 115–126.
- Kaźmierczak M. (2007), Zadowolenie ze związku małżeńskiego w kontekście aktywności zawodowej partnerów. *Psychologia Rozwojowa*, 12 (3), 73–86.
- Kaźmierczak M. (2015), Couple empathy – the mediator of attachment styles for partners adjusting to parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 33(1), 15–27.

- Kerr S.L., Melley A.M., Travea L., Pole M. (2003), The relationship of emotional expression and experience to adult attachment style. *Individual Differences Research*, 1, 108–123.
- Kirkpatrick L.A., Davis K.E. (1994), Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (3), 502–512.
- Kmieciak-Baran K. (1995), Skala Wsparcia Społecznego. Teoria i właściwości psychomotoryczne. *Przegląd Psychologiczny*, 1/2.
- Kobak R.R., Hazan C. (1991), Attachment in marriage: Effects of security and accuracy of working models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (6), 861–869.
- Kobak R., Duemmler S. (1994), Attachment and conversation: Toward a discourse analysis of adolescent and adult security. *Attachment Processes in Adulthood*, 5, 121–149.
- Köötis-Ausmees L., Realo A. (2015), The association between life satisfaction and self-reported health status in Europe. *European Journal of Personality*, 29 (6), 647–657.
- Kuczyńska A. (1998), *Sposób na bliski związek. Z achowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymania więzi w bliskich związkach*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Kwak A. (2005), *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Malina A. (2014), Radzenie sobie i wartościowanie zadań rozwojowych przez młodych dorosłych w kontekście przemian współczesnego świata. W: H. Liberska, A. Malina, D. Suwalska-Barancewicz (red.), *Współcześni ludzie wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku*, (79–89). Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Mikulincer M., Shaver P.R. (eds.) (2007), *Attachment in adulthood. Structure, dynamics, and change*. New York; London: The Guilford Press.
- Mikulincer M., Florian V., Cowan P.A., Cowan C.P. (2002), Attachment security in couple relationships: a systemic model and its implications for family dynamics. *Family Process*, 41 (3), 405–434.
- Plopa M. (2005a), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Elbląg: Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Plopa M. (2005b), *Więzi w małżeństwie i rodzinie-metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Plopa M. (2011), Rodzicielstwo jako wyzwanie dla małżeństwa: perspektywa teorii systemowej. W: H. Liberska, A. Malina (red.), *Wybrane problemy współczesnych małżeństw i rodzin* (15–42). Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Plopa M. (2014), Więzi małżeńskie i rodzinne w perspektywie teorii przywiązania. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (141–166). Warszawa: PWN.
- Robins R.W., Caspi A., Moffitt T.E. (2000), Two personalities, one relationship: both partner's personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79 (2), 251–259.
- Rostowski J. (1987), *Z arys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Rostowski J. (2003), Style przywiązania a kształtowanie się związków interpersonalnych w rodzinie. W: I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (19–31). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rostowski J. (2009), Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego. W: T. Rostowska (red.), *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Rutter M. (1983), Statistical and personal interactions: Facets and perspective. W: D. Magnusson, V.L. Allen (eds), *Human development: An interactional perspective* (295–319). New York: Academic Press.
- Ryff C.D., Singer B. (2000), Interpersonal flourishing: a positive health agenda for the new millennium. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (1), 30–44.
- Salovey P., Sluyter D. (eds.) (1999), *Rozwój emocjonalny a inteligencja emocjonalna*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Sarason I.G., Sarason B.R. (eds.) (1985), *Social support: Theory, research and applications*. Dordrecht, the Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Sarason B.R., Pierce G.R., Sarason I.G. (1990), Social support: The sense of acceptance and the role of relationships. W: B.R. Sarason, I.G. Sarason, G.R. Pierce (eds.), *Social support: An interactional view* (97–128). New York: Wiley.
- Sarason B.R., Pierce G.R., Shearin E.N., Sarason I.G., Waltz J.A., Poole L. (1991), Perceived social support and working models of self and actual others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 273–287.

- Schaffer H.R. (2007), *Psychologia dziecka*. Warszawa: PWN.
- Scharfe E., Bartholomew K. (1994), Reliability and stability of adult attachment patterns. *Personal Relationships*, 1, 23–43
- Schier K. (2008). Johna Bowlby'ego teoria przywiązania i psychoanaliza – historia rodzinna. W: B. Józefik, G. Iniewicz (red.), *Koncepcja przywiązania. Od teorii do praktyki klinicznej* (31–51). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Schoen R., Astone N.M., Rothert K., Standish N.J., Kim Y.J. (2002), Women's employment, marital happiness, and divorce. *Social Forces*, 81(2), 643–662.
- Sierau S., Herzberg P.Y. (2012), Conflict resolution as a dyadic mediator: considering the partner perspective on conflict resolution. *European Journal of Personality*, 26, 221–232.
- Simpson J.A. (1990), Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971–980.
- Simpson J.A., Rholes W., Phillips D. (1996), Conflict in close relationships: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 899–914.
- Slany K. (2008), *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Suwalska-Barancewicz D. (2016), *Jakość bliskich związków interpersonalnych. Znaczenie przywiązania i zależności w budowaniu trwałych relacji*. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW.
- Suwalska-Barancewicz D. (2016), Przywiązanie w dorosłości a jakość funkcjonowania w bliskim związku emocjonalnym w świetle wybranych wyników badań, *Psychologia Rozwojowa*, 21, 2, 41–52.
- Szafranec K. (2011), *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szeroczyńska M. (2012), Stosunki finansowe w małżeństwie. W: A. Kwak, M. Bieńko (red.), *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę* (285–314). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Szlendak T. (2010), *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*. Warszawa: PWN.
- Wojciszke B. (2004), *Psychologia miłości*. Gdańsk: GWP.
- Wojciszke B. (2005), *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wróbel M., Ledwoń M. (2008), Style przywiązania i podatność na zarażenie emocjonalne a satysfakcja ze stałych związków partnerskich. W: L. Golińska, B. Dudek (red.), *Rodzina i praca z perspektywy wyzwania i zagrożenia*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_004_16.PDF, dostęp: 6.03.2017.